

Луцький національний
технічний університет

ЕКОНОМІЧНИЙ ФОРУМ

Науковий
журнал

№1
2013

Луцький національний технічний університет
"УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ БАНКІВ УКРАЇНИ"
Lviv Higher Educational Institution
"UKRAINE ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE

УДК 330

Рекомендовано до друку вченою радою
Луцького національного технічного університету
(протокол № 5 від 27 грудня 2012 року)
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 17353 - 6123 Р
Рекомендовано як фахове видання з економіки
(Постанова Президії ВАК України №1-05/2 від 23.02.2011 р.)

У науковому журналі висвітлюються актуальні проблеми розвитку економіки макро-, мезо- та мікрорівнів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв підприємств, організацій установ та іншої інформації несуть автори статей. Висловлені у цих статтях думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Головний редактор:

Герасимчук З.В., доктор економічних наук, професор

Заступник головного редактора:

Вахович І.М., доктор економічних наук, професор

Члени редакційної колегії:

Галушкіна Т.П., доктор економічних наук, професор

Голян В.А., доктор економічних наук, професор

Грановська Л.М., доктор економічних наук, професор

Захарченко В.І., доктор економічних наук, професор

Ковальська Л.Л., доктор економічних наук, професор

Козоріз М.А., доктор економічних наук, професор

Кондрашихін А.Б., доктор економічних наук, доцент

Кошій О.В., доктор економічних наук, професор

Кузнєцова А.Я., доктор економічних наук, професор

Мікула Н.А., доктор економічних наук, професор

Слав'юк Р.А., доктор економічних наук, професор

Смолженко Т.С., доктор економічних наук, професор

Черчик Л.М., доктор економічних наук, професор

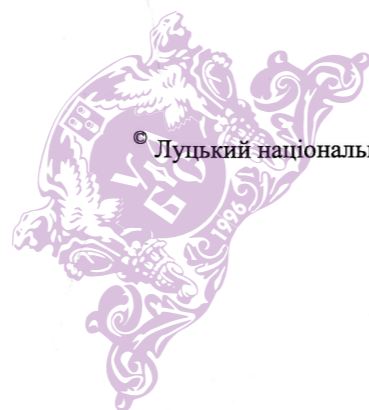
Рецензенти:

Бубенко П.Т., доктор економічних наук, професор, директор Північно-східного наукового центру НАН України

Карлін М.І., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та оподаткування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Адреса редакції: 43026, м.Луцьк, вул. С. Ковалевської, 29, Луцький національний технічний університет, кафедра фінансів, тел. (0332) 78-55-66, e-mail: ekonomforum_intu@mail.ru

Підписано до друку 28.12.2012 р. Формат А4. Папір офсетний. Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 28,13
Обл.-вид.арк. 49,61. Тираж 100 прим. Ціна за домовленістю. Редакційно-видавничий відділ ЛНТУ
(43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75). Свідоцтво Державного комітету телебачення та радіомовлення
України ДК № 3880 від 20.09.2010 р.

© Луцький національний технічний університет

**У НОМЕРІ:
ЕКОНОМІЧНИЙ ФОРУМ № 1/2013**

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА І УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Живко З.Б., Петренко Л.М. Економічні аспекти національної безпеки України в контексті економічної безпеки підприємства.....	6
Голубовська О.А. Дослідження чинників, що впливають на інноваційну діяльність.....	13
Засанська С.В. Методичні підходи до оцінювання сімейного домогосподарства.....	21
Зінченко Т.В. Регулятори і важелі антикризової політики держави щодо розвитку сільського господарства.....	26
Макух С.М. Концептуальні засади сутності економічної природи інвестицій.....	31
Потьомкіна О.В. Інтелектуальний капітал у забезпеченні економічної безпеки підприємств.....	38
Рудь Н.Т., Стельмашук В.В. Іноземні інвестиції в інноваційному розвитку України.....	43
Царик І.М. Потенціал соціальної відповідальності бізнесу для сталого розвитку національної економіки	50

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Казьмин А.Г. Оценка влияния косвенных налогов на инфляционные процессы в РФ.....	55
Мединська Т.І. Передумови і тенденції процесів злиття і поглинання американських і американськими ТНК.....	60
Полякова Ю. В., Федішин М.І. Китай і США: співробітництво чи суперництво.....	69
Ткач О. В. Ендогенні та екзогенні передумови рівноваги платіжного балансу: суть та зміст внутрішньої рівноваги в умовах циклічних змін світової економіки.....	74
Prof. Dr Hab. Stanisław Korenik New challenges of spatial development at the beginning of the XXI century.....	81

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Аверкіна М.Ф. Зміст розвитку міст на засадах стійкості.....	86
Данильченко В.А. К вопросу о существенных характеристиках регионального потребительского рынка.....	95
Зибарєва О.В. Активізація девіантної соціалізації економіки як загроза розвитку територіальних	99

суспільних систем.....	
Коротун С.І. Стратегічне планування розвитку території регіону: Рівненська область.....	104
Комарницька А.О. Регулювання урбанізаційних процесів в регіоні: структура та напрямки удосконалення.....	111
Рябушка Л.Б. Міжбюджетні відносини у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону.....	116
Поліщук В.Г. Пріоритети стимулювання сталого розвитку регіонів України в рамках конференції "ріо + 20".....	125
Стрижеус Л.В. Проблеми та перспективи реалізації знанневомісткої економіки в регіонах України.....	135
Смолич Д.В. Методичні підходи до аналізу та оцінки формування інноваційних кластерів в умовах транскордонного співробітництва регіонів.....	140
Ілюшина О.М. Сучасний стан та перспективи розвитку інвестиційної діяльності як чинника удосконалення кадрового забезпечення курортно-туристичного регіону.....	147
Шевчук А.В. Аналіз факторів інноваційного розвитку регіональних освітніх систем в умовах побудови інформаційного суспільства.....	154
Шульц С.Л., Сторонянська І.З. Регіональна соціально-економічна асиметрія: сутнісні ознаки та чинники.....	161
Хвищун Н.В. Логістичні потоки регіону: сутність та класифікація.....	169
Dr Malgorzata Rogovska New factors in regional development.....	180
Dr N. Derlukiewicz Innovation as a determinant of the regional development.....	185
ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	
Гудзь М.В. Шляхи інституціонального забезпечення раціонального використання та охорони туристичних ресурсів.....	191
Зіновчук Н.В., Корчинська Л.Ф. Інституціональне середовище використання лісових ресурсів в Україні.....	197
Підцерковна Х.В. Вітчизняний досвід правового регулювання екологічних засад розвитку урбанізованого простору.....	203
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ	
Битов В.П. Аграрна політика в реалізації ринкового механізму господарської діяльності сільськогосподарських підприємств.....	210
Войтович С.Я. Принципи зворотнелогістичного управління підприємствами сфери послуг.....	214

Волинчук Ю.В. Реінжиніринг логістичних бізнес-процесів підприємства.....	220
Ілляшенко К.В. Інформаційні загрози економічній безпеці підприємства.....	225
Надворная Г.Г. Оцінка економічного потенціалу в системі інформаційного забезпечення.....	229
Різник Н.С., Корецька Н.І. Теорії та змістово-типологічні характеристики безпеки підприємства.....	238
Терещенко М.А. Аналіз використання ефективних методів в управлінні підприємством.....	243
Шамота Г. М., Коваленко Ю.О. Формування тактики виходу підприємства на зовнішній ринок.....	247
ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ	
Амбарчян М.С. Банківська група: Структура та концепція відносин контролю.....	254
Барський Ю.М. Проблеми фінансового забезпечення соціального розвитку України в умовах глобалізації.....	260
Бойко О.В. Маркетингове забезпечення ефективного функціонування банку.....	268
Виговський В.Г. Удосконалення аналізу кредитоспроможності підприємств з урахуванням позабалансових ризиків.....	274
Гарасим П.М., Приймак С.В. Особливості методології та організації звітних процесів українських підприємств в контексті МСФЗ.....	278
Григорук І.О. Теоретичний аспект іпотечного кредитування підприємств АПК.....	287
Глущенко А.В., Захарова Л.С. Построение управленческого учета по центрам финансовой ответственности в группе компаний.....	293
Горшкова Н.В., Кириченко Ю.О. Оптимизация методологии финансового и управленческого учета на малых предприятиях строительной отрасли.....	297
Заблоцький М.Б. Ціна як функція обсягів грошової маси і натурального продукту у методології формування фінансово-ринкової регулятивної парадигми.....	302
Карцева В.В. Методичні підходи до формування системи фінансового контролінгу на підприємстві.....	312
Купира М.І. Регіональні асиметрії інвестиційного потенціалу країни.....	316
Кравчук Г.В., Пластун О.Л. Роль і місце моральних ризиків та несприятливого відбору у фінансовій безпеці.....	322
Крисовата К.В. Стратегія превентивності та мінімізації фінансових ризиків у розбудові митної системи України.....	328
Могилко Л.В. Аналіз ефективності здійснених внутрішніх та зовнішніх облігаційних запозичень.....	

Це дає підстави зробити висновок, що інвестиційний потенціал країни не втрачений і, в свою чергу, потребує формування ефективного механізму, здатного спрямувати ці кошти на потреби виробництва, запобігти їхньому перекачуванню з виробничих галузей у сферу власного споживання та спекулятивного обігу. Створення сприятливих умов для економічної зацікавленості підприємств і територій у нарощуванні обсягів інвестицій, забезпечення оптимальної структури товарного виробництва для ефективного використання сукупного інвестиційного потенціалу регіону, формування сприятливого інвестиційного клімату, що дасть змогу подолати диспропорції регіонів та нарощувати інвестиційну складову фінансового потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну програму економічного і соціального розвитку України на 2011 рік» // Урядовий кур'єр. – 28 липня 2010 р. – № 137. – С. 23.
2. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: монографія [Текст] / І.М. Вахович. – Луцьк: Надтир'я, 2007. – 496 с.
3. Вахович І.М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізми забезпечення: навч. посібн. // І.М. Вахович, І.М. Камінська. – Луцьк: Надтир'я, 2009. – 400 с.
4. Закономірності та парадигми регіонального розвитку [Електронний ресурс] / Ефективна економіка. – Режим доступу <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=319>.
5. Капітальні інвестиції. Держкомстат України, 1998-2011 [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Попович Н. Вплив іміджу України на розвиток бізнесу [Електронний ресурс] / Інновації. – Режим доступу: <http://www.innovations.com.ua/uk/conference/8/45/1253>.
8. Про соціально-економічне становище України за 2010 р. – К. : Вид-во Держкомстат України. – 2010. – С. 44-45.
9. Семиноженко В. Україна в 2020 р.: дві версії одного майбутнього / В. Семиноженко // Урядовий кур'єр. – 14 серпня 2010 р., № 150. – С. 18-19.
10. Статистичний бюлетень за січень 2010 р. – К. : Вид-во Держкомстат України, № 1. – С. 50.

УДК 336.71.078.3

Кравчук Г.В. д.е.н., професор

ДНЗ «Чернігівський державний технологічний університет»,

Пластун О.Л. к.е.н., доцент.

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

РОЛЬ І МІСЦЕ МОРАЛЬНИХ РИЗИКІВ ТА НЕСПРИЯТЛИВОГО ВІДБОРУ У ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ

У статті проведено дослідження механізму виникнення та подальшого впливу на фінансову безпеку моральних ризиків з визначенням їх вагомості значення, ролі та місця при формуванні параметрів інформаційної асиметрії.

Ключові слова: інформація, асиметрія, безпека, поведінка, фактори.

A.Kravchuk . O.Plastun.

РОЛЬ И МЕСТО МОРАЛЬНЫХ РИСКОВ И НЕБЛАГОПРИЯТНОГО ОТБОРА В ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье проведено исследование механизма возникновения и дальнейшего влияния на финансовую безопасность морального риска с обоснованием их значения, роли и места при формировании параметров информационной асимметрии.

Ключевые слова: информация, асимметрия, безопасность, поведение, факторы.

Кравчук А.В., Пластун А.Л.

THE ROLE AND PLACE OF MORAL HAZARD AND ADVERSE SELECTION IN FINANCIAL SECURITY

This article presents the study of the mechanism and the subsequent impact on the financial security of moral hazard with the definition of significant importance, role and place in the formation parameters of information asymmetry

Keywords: information asymmetry, safety, behavior, factors

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок важливими науковими та практичними завданнями. Інформаційна асиметрія становить серйозну загрозу ринковому механізму на всіх рівнях економіки – від відносин між окремими економічними суб'єктами до колапсу окремих ринків та неефективності економічної системи в цілому. Як відмічає Ермошенко М.М., існування інформаційної асиметрії підриває засади конкурентно-рівноважного ринку і фундаментальні економічні закони [3].

Відповідно до класичної економічної теорії люди діють у власних інтересах, але не обманюють та не порушують умов контракту, оскільки про таку поведінку одразу стає відомо іншим економічним суб'єктам і витрати від втрати репутації значно перевищать вигоди від різного роду обману. Як бачимо, класична теорія базується на повноті інформації у відносинах між економічними суб'єктами. В той же час за умови існування інформаційної асиметрії стає очевидним, що вона перестає працювати і опортуністична поведінка не лише стає теоретично можливою, але є реальним елементом економічного життя.

Фінансова сфера є вкрай вразливою до такого фактору як довіра. Події останньої світової кризи чітко засвідчили, що за умови відсутності довіри між учасниками фінансових відносин, порушуються не лише зв'язки між ними, але і ставиться під сумнів функціонування фінансової системи в цілому.

Таким чином інформаційна асиметрія та її наслідки здійснюють прямий та негативний вплив на фінансову безпеку як окремих економічних суб'єктів, так і держави в цілому. Оскільки, як відмічають дослідники в сфері фінансової безпеки, вона характеризується збалансованістю та стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, а також здатністю до ефективної економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичними дослідженнями в сфері фінансової безпеки держави та суб'єктів підприємництва, а також окремими теоретичними аспектами, що необхідні для формування системи фінансової безпеки займалися такі вчені як Барановський О.І., Білик М.Д., Бланк І.А., Горячева К.С., Ермошенко М.М., Коротков Е.М., Лігоненко Л.О., Мельник Т.М., Новосядло Є.В., Райзберг Б.А., Таффлер Р., Терещенко О.О., Салига С.Я., Скударь Г.М., Уткін Е.А. та багато інших. Проблеми інформаційної асиметрії досліджувались в роботах Акерлофа Дж., Спенса М., Стігліца Дж., Веблена Т., Мірліза Дж.

Цілі статті. Незважаючи на важливість та актуальність проблеми інформаційної асиметрії для економіки в цілому та фінансової безпеки зокрема, в наукових колах сьогодні вони розглядаються окремо. Тому вважаємо за доцільне проаналізувати особливості та нюанси впливу наслідків інформаційної асиметрії на фінансову безпеку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційна асиметрія – це ситуація, коли одна частка економічних суб'єктів володіє більшим обсягом інформації за інших учасників економічних відносин. Одним із наслідків інформаційної асиметрії є опортуністична поведінка – поведінка індивіда, яка спрямована на отримання односторонньої вигоди за рахунок партнера шляхом ухилення виконання умов контракту.

Опортуністична поведінка призводить до цілого ряду негативних наслідків, частина яких представляє собою витрати від опортуністичної поведінки, витрати запобігання опортуністичної поведінки, на контроль за поведінкою економічних суб'єктів та витрат на зниження рівня інформаційної асиметрії. Інші наслідки опортуністичної поведінки на базі інформаційної асиметрії є більш фундаментальними і стосуються ефективності ринкового механізму в цілому. Прикладом останніх є існування тіньового сектору економіки, основою якого виступає інформаційна асиметрія та опортуністична поведінка, що на ній базується.

З позиції теорії контрактів відносини між державою та її економічними суб'єктами (підприємствами, домогосподарствами) базуються на дотриманні законодавства (свого роду контракт, що прописує модель поведінки економічних суб'єктів та держави). Якщо на думку, наприклад, економічних суб'єктів даний контракт є несправедливим, у них з'являється стимул, а завдяки інформаційній асиметрії і можливість, для опортуністичної поведінки, тобто порушення умов даного контракту. Наведемо приклад. Економічний суб'єкт отримав певну суму доходів, з якої має сплатити визначену законом суму податків. У випадку, якщо економічний суб'єкт вважає несправедливим такий розподіл своїх доходів і в нього є можливість приховати отримані доходи від фіскальних органів, з'являються передумови для його опортуністичної поведінки. Оскільки в цілому дії його мають бути раціональними, даний суб'єкт має зважити потенційні втрати від такої поведінки (обсяг штрафів, наявність кримінальної відповідальності тощо) з потенційними вигодами (економія витрат на оподаткування). У випадку, якщо потенційні вигоди перевищать можливі втрати, вірогідність опортуністичної поведінки буде досить значною.

Таким чином, фінансова безпека держави зазнає додаткових ризиків, а отже її рівень знижується.

Проявами опортуністичної поведінки, що призводить до появи та існування тіньового сектору економіки можуть бути ухилення від сплати податків, отримання і легалізація незаконних доходів, корупція та хабарництво, протиправна економічна діяльність тощо. Ці прояви і складають основу тіньової економіки [2].

Варто відмітити, що опортуністична поведінка на рівні держава-економічні суб'єкти не є односторонньою – генератором опортуністичної поведінки можуть бути не лише економічні суб'єкти, але і держава та її органи влади. Прикладом може бути корупція в органах влади, непрозорий та несправедливий розподіл бюджетних ресурсів, організація розподілу державних замовлень.

Говорячи про наслідки існування інформаційної асиметрії, Козачок І. відмічає, що вона заважає прийняттю оптимальних економічних рішень, сприяє деформації ринків та їх неефективності, спричиняє додаткові транзакційні витрати, економічні суб'єкти опиняються в нерівних умовах при прийнятті рішень, що може призвести до їх опортуністичної поведінки і збитків однієї зі сторін. А також стимулює кооперативну поведінку фірм [4].

На думку Стигліца Дж. за умови неповної, неточної і асиметричної інформації стає неможливим досягнення загальної ринкової рівноваги, що асиметрія інформації є причиною «негативного відбору», забруднення оточуючого середовища, підвищеного морального ризику та інших «провалів ринку».

Аналізуючи наукову літературу з проблематики інформаційної асиметрії, можна дійти висновку, що в цілому негативні наслідки від її існування приймають дві форми – ефекти, що мають місце ex ante, їх прийнято називати несприятливим відбором (adverse selection) та ефекти, що мають місце ex post, їх називають моральним ризиком (moral hazard) [7].

Проаналізуємо більш детально сутність та прояви цих форм негативних наслідків існування інформаційної асиметрії, а також їх вплив на фінансову безпеку держави та підприємств.

1. Несприятливий відбір (adverse selection) – ситуація, коли, внаслідок існування на ринку інформаційної асиметрії, відбувається повне або часткове витіснення з ринку «хороших» товарів «поганими». При чому збитки від цього явища несуть як продавці якісних товарів, так і покупці. Єдині хто залишаються в плюсі від цього – це продавці «поганих», неякісних товарів. Несприятливий відбір є результатом перед контрактної опортуністичної поведінки.

Сутність несприятливого відбору була добре продемонстрована Акерлофом Дж. на прикладі бивших у вжитку автомобілів. Даний ринок володіє досить значним ступенем інформаційної асиметрії, оскільки покупцю максимально важко оцінити якість автомобіля, в той час як продавець, навпаки, володіє повною інформацією щодо товару. В результаті продавець якісного автомобіля буде вимагати більшої ціни, а продавець низькоякісного – навпаки меншої. Покупець же в цілому приймає даний ринок як низькоякісний. В результаті попит на дорогі автомобілі буде відсутній, їх продавці будуть утримуватись від продажів по заниженим цінам і, як наслідок, зникнуть з ринку. Покупці ж будуть воліти купувати певний «середній» варіант, свого роду компроміс між ціною і якістю, що призведе до отримання надприбутків продавцями низькоякісних автомобілів. Це, звичайно, призведе до збільшення пропозиції неякісних автомобілів. В результаті, якість товарів з кожним циклом ітерації буде зменшуватись, покупці, виходячи з цього, будуть знижувати ціни, як наслідок, з часом ринок прийде до моменту, коли продавці не зможуть запропонувати настільки низьку якість автомобілів, щоб заробити на продажі за умови тієї низької ціни, що згодні заплатити покупці. Як наслідок, ринок зникне [1].

Звичайно даний приклад є досить умовним, втім досить переконливо демонструє дію механізму несприятливого відбору.

Аналогічні приклади можна продемонструвати і на інших ринках та інших товарах чи послугах. Візьмемо в якості ще одного прикладу кредитний ринок, оскільки він є ключовим з позиції забезпечення фінансової безпеки держави. Кредитору важко оцінити реальні можливості позичальника. Якщо ж він не може відрізнити гарного позичальника від поганого, то неодмінно зіткнеться з проблемою несприятливого відбору. Як наслідок, кредитор буде видавати кредити за більш високими ставками, оскільки намагатиметься компенсувати можливі ризики ненадійності боржників. В результаті гарним позичальникам доведеться сплачувати більші відсотки, ніж вони реально могли б сплачувати, виходячи з їх якості. Це призведе до того, що ряд позичальників відмовляться від кредитних послуг. Таким чином, несприятливий відбір призведе до скорочення видачі кредитів, відповідно, до скороченню інвестицій в економіку та зниженню економічної активності в цілому. Що стосується подальшої долі банківського сектору в цій ситуації, то ставки за кредитами будуть продовжувати зростати, оскільки якість кредитних портфелів падатиме внаслідок скорочення кількості надійних позичальників. Прибутки банків будуть падати. Розмір кредитного ринку буде зменшуватись. І в решті решт це може призвести до руйнування кредитного ринку в цілому. Все це здійснює вкрай негативний вплив на фінансову безпеку як окремо взятого банку, так і банківської системи в цілому і навіть фінансової безпеки держави. Оскільки в Україні банківська система складає основу фінансової системи країни.

Ще однією класичною сферою з високим рівнем інформаційної асиметрії та яскраво вираженим механізмом несприятливого відбору є страхування. Розглянемо приклад зі страхуванням життя. Страхова компанія, встановлюючи розмір страхового

платежу, виходить із середнього розміру ймовірності виникнення страхового випадку, в розрахунок якого входить, як правило, значна кількість клієнтів з добрим здоров'ям (ймовірність їх страхового випадку буде незначною) та деяка кількість з проблемами зі здоров'ям (ймовірність їх страхового випадку більше). Не дуже великі страхові платежі будуть приваблювати людей з поганим здоров'ям. Як наслідок, середня величина ймовірності виникнення страхового випадку збільшується, що змушує страхову компанію підвищувати тарифи. Наслідком підвищення тарифів буде відтік клієнтів з хорошим здоров'ям, оскільки вони оцінюють тепер витрати на страхування більші за ризик виникнення страхового випадку. Страхова компанія відповідно залишається в основному з клієнтами з підвищеною ймовірністю виникнення страхового випадку. Результат дій компанії очевидний – чергове підвищення тарифів. І так раз за разом, доки або діяльність компанії перестане бути прибутковою, або клієнти відмовляться платити надзначні страхові платежі. Знову ж таки ринок деформується і зникає [10]. Таким чином фінансова безпека країни в частині її складової фінансова безпека страхового ринку знову ж таки виявляється під загрозою.

2. Моральний ризик (moral hazard) – ризик пов'язаний з несумлінністю однієї (або обох) сторін угоди, яка, переслідуючи власні інтереси, буде діяти всупереч інтересам іншої сторони. Тобто моральний ризик – це дії економічних агентів з максимізації їх власної корисності в збиток іншим внаслідок нерівності інформації і різниці в інтересах, що проявляються в зміні поведінки однієї зі сторін угоди після її підписання. Наприклад, застрахована особа буде приділяти менше уваги безпеці об'єкту страхування [9]. Моральний ризик є результатом пост контрактної опортуністичної поведінки.

Ситуації, в яких виникає моральний ризик, характеризуються поєднанням певних умов:

- інтереси виконавця і замовника не збігаються – виконавець переслідує свої власні інтереси всупереч інтересам замовника;
- виконавці застраховані від несприятливих наслідків своїх дій;
- замовник не в змозі здійснювати повний контроль і досконалий примус.

Специфічним проявом моральних ризиків є існування проблеми «принципал-агент» (principal-agent problem). Дана проблема описує ситуацію, коли власник бізнесу (principal) не може в повній мірі оцінити продуктивність і якість роботи працівника (agent). Наслідком цього є те, що у працівника з'являється можливість використати дану інформаційну асиметрію і не працювати з максимальною віддачею. Тобто працівник починає переслідувати власні інтереси, нехтуючи інтересами власника і компанії в цілому. При чому ми навели лише окремих випадок реалізації даної проблеми. Насправді в якості принципала може виступати не лише власник бізнесу, але і інша фізична або юридична особа, чи, навіть, держава, відповідно і агентами можуть бути не тільки наймані працівники, але й інші фізичні, юридичні особи, які вступають з принципалами в контрактні відносини, в результаті яких одна сторона отримує винагороду від іншої за певні дії.

Проблема «принципал-агент» здійснює вплив на фінансову безпеку конкретного господарського суб'єкту. Розглянемо більш детально ті загрози та проблеми, що вона генерує з точки зору фінансової безпеки підприємства.

- Наслідками проблеми «принципал-агент» є:
- витрати на здійснення контролю з боку принципала;
  - витрати виконавця, пов'язані з добровільним прийняттям більш жорстких умов, наприклад, витрати по внесенню застави;

- остаточні втрати, тобто втрати принципала від рішень агента, що відхиляються від рішень, які прийняв би сам принципал, якби володів інформацією і здібностями агента [8].

Іншим проявом проблеми «принципал-агент» є опортуністична поведінка з боку керівників компанії. Її виникнення пов'язане з розбіжностями в інтересах власників компанії та найманими керівниками, менеджерами цієї компанії.

В теорії менеджмент повинен здійснювати управління компанією, керуючись в першу чергу інтересами власників, максимізуючи їх дохід. Однак практика показує, що це не завжди відповідає дійсності.

Опортунізм менеджерів починає проявлятися тоді, коли їх особисті інтереси та інтереси власників перестають збігатися. Акціонери в першу чергу зацікавлені в отриманні доходу від інвестованого ними в корпорацію капіталу, в той час як основною метою діяльності менеджерів є особисте збагачення. Однією з основних умов виникнення опортуністичної поведінки керуючих є асиметрія інформації, оскільки менеджери апіорі володіють більш об'єктивною та достовірною інформацією про компанію, ніж акціонери [5].

Іншими формами прояву опортунізму менеджерів, що впливають на рівень фінансової безпеки конкретного підприємства, є: крадіжки, нераціональне використання ресурсів компанії, невиконання взятих зобов'язань, роботу з низькою віддачею, укладення високоризикованих або фіктивних угод, передачу інсайдерської інформації конкурентам, нанесення шкоди репутації фірми, приховування відомостей про реальний стан фірми на ринку і т. д. Все це, звичайно, негативно позначається на ключових показниках діяльності корпорації та ні рівні її фінансової безпеки.

Специфічним впливом проблеми «принципал-агент» на фінансову безпеку підприємства є опортуністична поведінка, що спрямована на навмисну генерацію інформаційної асиметрії – маніпуляції керівництва з фінансовою звітністю з метою приховання певної інформації чи завищення результатів діяльності підприємства, так званий "earnings management". Результати, що відображені у фінансовій звітності виступають в якості бази для оцінки успішності діяльності компанії, а, отже, і ефективності керівництва, є орієнтиром для інвесторів у прийнятті рішень щодо інвестицій у компанію. Тобто є інструментом по зниженню інформаційної асиметрії. Втім, ці переваги фінансової звітності можуть бути використані керівництвом для переслідування власних цілей. Штучне завищення у фінансовій звітності показників, що свідчать про ефективне керівництво і навмисне приховування показників, що негативно оцінюють діяльність вищого керівництва, посилюють рівень інформаційної асиметрії. Такі маніпуляції дозволяють керівництву компанії мати кращий вигляд в очах власника, що позитивно відображається на розмірах їх доходів (підвищення зарплатні, виплата бонусів), а також залучати капітал на кращих умовах (інвестори вважатимуть, що компанія є більш стабільною та прибутковою, ніж це є насправді, а тому інвестуватимуть більше і за меншу ціну) [11].

Проаналізуємо деякі результати впливу інформаційної асиметрії на фінансову безпеку України. Цікаве дослідження з цього приводу було проведено Корнівською В., яка пов'язує низький рівень розвитку фінансового ринку України зі значним рівнем інформаційної асиметрії в країні [6].

Прикладами негативного впливу існування інформаційної асиметрії та її типових наслідків на фінансову безпеку України можуть бути рейдерство, контрабандне ввезення товарів і наявність на ринку контрафактної продукції, фальсифікату та підробок, ухилення від сплати податків, недостатні обсяги іноземних інвестицій тощо.

Висновки. Таким чином, незалежно від форм проявів інформаційної асиметрії, вона здійснює значний негативний вплив на фінансову безпеку держави та окремих її

економічних суб'єктів. Існування несприятливого відбору, моральних ризиків, проблеми «принципал-агент» та інших наслідків інформаційної асиметрії призводить до зниження ефективності прийнятих учасниками ринку рішень, неефективності функціонування окремих ринків та економіки в цілому. Виходячи з цього, необхідно не лише усвідомити факт наявності прямого зв'язку між рівнем інформаційної асиметрії в економіці та рівнем фінансової безпеки, але і перейти до практичних заходів по подоланню інформаційної асиметрії як комплексу дій в рамках системи забезпечення фінансової безпеки.

Список використаних джерел:

1. Акерлоф Дж.А. Поведенческая макроэкономика и макроэкономическое поведение: Нобелевская лекция 8 декабря 2001 года // Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков: В 5 т. /Сопред. научно-ред. совета Г.Г. Фетисов, А.Г. Худокормов. – Т. 5: В 2 кн. – Всемирное признание: Лекции нобелевских лауреатов / Отв. ред. Г.Г. Фетисов. – Кн. 2. – М.: Мысль, 2005. – С. 444–483.
2. Ващенко О. М. Моральні ризики як фундаментальний фактор існування тіньового сектора в економіці // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. Випуск 29. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – С. 288–295.
3. Ермошенко М.М. Нова парадигма економічної науки в контексті розвитку в умовах України інформаційної економіки / М.М. Ермошенко // Актуальні проблеми економіки. – №1(91). – 2009. – С.14–20
4. Козачок, И.В., Краснова С.Г. Экономическая сущность асимметрии информации и ее влияние на функционирование рынка / И.В. Козачок, С.Г. Краснова // "Сибирская финансовая школа", 2007, №2.
5. Козлова Е. В. Формы проявления оппортунистического поведения Менеджеров в крупных российских корпорациях // Вестник Челябинского государственного университета. – 2011. – № 32 (247). – Экономика. Вып. 34. – С. 78–81.
6. Корнівська В.О. Формування фінансової культури українського населення в контексті мінімізації ринкової асиметрії / В.О. Корнівська // Економіка і прогнозування: Науковий журнал ; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – 2011. – № 4. – С. 117–126
7. Мишкин Ф. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков: Учебное пособие для вузов / Пер. с англ. Д.В. Виноградова под ред. М.Е. Дорошенко. — М.: Аспект Пресс, 1999. — С. 46—47.
8. Одинцова М.И. Институциональная экономика / М.И. Одинцова // Учебное пособие. – М.: «ГУ-ВШЭ». – 2007. – 386 с.
9. Славин Б. Информационное общество и рыночные отношения // Проблемы теории и практики управления. – 2007. – №7. – С. 55–63.
10. Arrow, Kenneth J. (1963). "Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care". American Economic Review, 53 (5), pp. 941–973
11. Lan S., Subhrendu R. Fundamental Determinants, Opportunistic Behavior and Signaling Mechanism: An Integration of Earnings // Management Perspectives International Review of Business Research Papers. – Vol.4 No.4 Aug-Sept. 2008. – Pp. 406-420

УДК 339.543

Крисовата К.В.

Тернопільський національний економічний університет

СТРАТЕГИЯ ПРЕВЕНТИВНОСТИ ТА МІНІМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У РОЗБУДОВІ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті виокремлено наукове осмислення дефініції фінансовий ризик, запропоновано алгоритм функціонування системи управління ризиками у митній справі, розглянуто стратегії мінімізації фінансових ризиків у побудові ефективної митної системи України.

Ключові слова. Фінансовий ризик, митна система, система управління ризиками, об'єкти аналізу фінансових ризиків, модель аналізу ризиків, митний контроль.

K. Krysovata

STRATEGY AND PRECAUTIONARY MINIMIZE FINANCIAL RISKS IN BUILDING A CUSTOM SYSTEM OF UKRAINE

The article specifically mentioned the scientific understanding of the definition of financial risk, the algorithm of the system of risk management in customs, examined strategies to minimize financial risk in building an effective customs system in Ukraine.

Keywords. Financial risk, customs system, risk management system, the objects of analysis financial risk, model risk analysis, customs control.

K. Krysovata

СТРАТЕГИЯ ПРЕВЕНТИВНОСТИ И МИНИМИЗАЦИИ ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ В РАЗВИТИИ ТАМОЖЕННОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

В статье выделены научное осмысление дефиниции финансовый риск, предложен алгоритм функционирования системы управления рисками в таможенном деле, рассмотрены стратегии минимизации финансовых рисков в построении эффективной таможенной системы Украины.

Ключевые слова. Финансовый риск, таможенная система, система управления рисками, объекты анализа финансовых рисков, модель анализа рисков, таможенный контроль.

Постановка проблеми. Сучасне правове поле у сфері митного регулювання характеризується надзвичайно великою кількістю законодавчих актів, що постійно змінюються, а також наявністю численних протиріч у цих актах. Ризиковість митного простору в частині правового регламентування фінансових відносин суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і держави суттєво не змінилися із прийняттям нового Митного кодексу України. Одночасно з цим, митні органи використовують досить ефективний набір інструментів для виявлення підприємств, що працюють у зоні фінансових ризиків, мінімізуючи податки і митні платежі. Закріплення на законодавчому рівні механізмів стягнення з суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) несплачених податків, а також штрафних санкцій суттєво підвищує митні ризики, що виникають в ході здійснення зовнішньоекономічних операцій. [7]

Невиявлені вчасно митні ризики можуть стати причиною суттєвого зменшення для підприємства запланованого прибутку від зовнішньоекономічних операцій, зниження його конкурентоспроможності, погіршення податкової дисципліни платників податків, зниження показників акумульованих податків і зборів до бюджету, зростання кількості правопорушень у сфері оподаткування, усе це сприяє нестабільності митної системи України. Необхідно також відмітити те, що у розпорядженні контролюючих органів митної системи досі відсутні ефективні непрямі попередження та методики розслідування податкових порушень, адекватних рівню складності їх здійснення, тому на перший план виходить проблема розробки методів мінімізації фінансових ризиків в контексті митної справи [5].

Для формування ефективної системи управління фінансовими ризиками їх необхідно попередньо ідентифікувати. Ідентифікація фінансових ризиків полягає у виявленні всіх видів можливих ризиків, пов'язаних із кожною конкретною операцією. При цьому важливо у складі портфеля фінансових ризиків виділити ризики, які залежать від державного органу, і зовнішні ризики, які визначаються макроекономічною ситуацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Налагодження збалансованої та ефективної митної системи України неможливе без вивчення та узагальнення наукової проблематики ризиковості вітчизняного митного простору. Проблеми мінімізації фінансових ризиків у митній системі України розглядалися вітчизняними дослідниками, такими як Вакульчик О. М., Сисолятина І.Г., Галько С. В., Голишевська Л.В., Кобзар Т.О., Некрасов А.В., Пастухов В.М., Пісной П., Столетов Ю. В., Федоров В.М., Юрій С.І. та інші.

Постановка завдання. Метою статті є визначення теоретико – методологічних основ ризиковості митного вітчизняного простору та окреслення стратегії превентивності та мінімізації фінансових ризиків у розбудові митної системи України.